

Література

1. Гражданский процесс Украины / под ред. Ю.С. Червоного. – К. : Истина, 2006. – С. 190.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Кримінально-процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України від 13.12.2011 р. № 17-рп/2011 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-11/page>.
3. Мінченко Р. Деякі питання апеляційного провадження в цивільному судочинстві України / Р. Мінченко // Юридичний вісник. – 2010. – № 4. – С. 66.
4. Петров Я.А. Судова реформа та Закон України «Про судоустрій і статус суддів»: більша правова визначеність є доброю новиною для інвестора / Я.А. Петров, М.Г. Сорочинський // Вісник Вищої ради юстиції. – 2010. – № 4. – С. 119.
5. Курс цивільного процесу : підручник / за ред. В.В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – С. 845.
6. Балюк М.І. Практика застосування цивільного процесуального кодексу України (цивільний процес у питаннях і відповідях) / М.І. Балюк, Д.Д. Лупеник. – Х. : Харків юридичний, 2008. – С. 470.
7. Степанова Т. Сутність апеляційного оскарження та право на апеляцію / Т. Степанова, О. Ломакіна // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 2. – С. 40-41.

УДК 347.467.4

О. Олійник,

аспірант заочної форми навчання кафедри цивільно-правових дисциплін
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

ЗАСТАВА МАЙНОВИХ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

Основні засоби багатьох підприємств, особливо якщо мова йде про компанії з надання інформаційних послуг, складаються з об'єктів права інтелектуальної власності. До таких об'єктів можуть відноситися комп'ютерні програми, методичні рекомендації, плани тренінгів, семінарів, тексти лекцій та інші. Проте відсутність чіткої регламентації використання даних об'єктів унеможливорює їх повноцінну реалізацію у діяльності підприємств. Такі підприємства втрачають можливість фінансування у кредит під заставу своїх авторських прав, що призводить до гальмування не тільки їх економічного, а й інноваційного розвитку.

Дослідженнями у даному напрямку займалися такі вчені, як В. Кастальський, О. Руказова, В. Євдокимова,

С. Ястребов, Ю. Рудченко, О. Тверезенко, А. Грищенко. Проте ці дослідження є поодинокими і не містять систематичного підходу до вирішення даного питання. Саме тому зазначені прогалини у законодавстві України з регулювання відносин щодо комерційного використання майнових авторських прав у якості предмета застави і становлять предмет дослідження у даній статті.

Цивільним кодексом України (далі – ЦК України) [1] не передбачено формальної процедури для виникнення авторського права. Авторське право виникає з моменту створення твору, тобто надання твору об'єктивної форми вираження (ст. 437 ЦК України).

Відповідно до пункту 1 статті 3 Всесвітньої конвенції про авторське право 1952 року, прийнятою Організацією

об'єднаних націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО) від 06.09.1952 [2], майнові авторські права не вимагають обов'язкового документального засвідчення, проте існує необхідність дотримання формальної процедури випуску твору у світ: автори, починаючи з першого випуску в світ творів, усі їхні примірники, випущені з дозволу автора або будь-якого іншого власника його прав, повинні носити знак «С» із зазначенням імені власника авторського права і року першого видання, цей знак, ім'я і рік випуску мають бути розташовані таким чином і на такому місці, які б ясно показували, що авторське право зберігається.

До майнових прав інтелектуальної власності на твір відноситься: право на використання твору; виключне право дозволяти використання твору; право перешкоджати неправомірному використанню твору, в тому числі забороняти таке використання; інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом (ст. 440 ЦК України) [1]; право автора на плату за використання його твору (ст. 445 ЦК України) [1]; право автора на частку від суми продажу оригіналу твору (ст. 448 ЦК України) [1].

Відповідно до ст. 441 ЦК України [1] використанням твору є його: опублікування (випуск у світ); відтворення будь-яким способом та у будь-якій формі; переклад; переробка, адаптація, аранжування та інші подібні зміни; включення складовою частиною до збірників, баз даних, антологій, енциклопедій тощо; публічне виконання; продаж, передання в найм (оренду) тощо; імпорт його примірників, примірників його перекладів, переробок тощо.

Права на об'єкти інтелектуальної власності є виключними, оскільки спочатку тільки автор-творець цього об'єкта може використовувати його і забороняти використання всім іншим. Крім того, автор може передати виключні права іншим особам. Це можна зробити, уклавши авторський договір або включивши до трудового договору елемент авторсько-правового договору. Так, наприклад,

якщо працівник створює службовий твір (наприклад, штатний журналіст пише статті для газети), то виключні права на створений ним об'єкт належать роботодавцю (організації, що випускає газету) та робітнику спільно, якщо інше не передбачено договором між ними (ст. 429 ЦК України).

Майнові права можуть бути предметом застави, якщо вони мають майнову цінність, були набуті автором правомірною, можуть відчужуватись від їх володільця.

Право автора на частку від суми продажу оригіналу твору не може бути передано у заставу, бо відповідно до ч. 2 ст. 448 ЦК України [1] правонаступником по даному праву можуть бути лише спадкоємці. Отже заставодержатель не входить до кола правомірних правонаступників за змістом цієї норми права.

Також окремо від інших не буде доцільним передавати право перешкоджати неправомірному використанню твору, в тому числі забороняти таке використання, бо воно не має жодної матеріальної вигоди для заставодержателя, адже окремо само по собі не несе матеріальної цінності.

Виходить, що до майнових прав, які можна передавати в заставу, відносяться: право на використання твору; виключне право дозволяти використання твору; право автора на плату за використання його твору.

У зв'язку з тим, що право слідування (право автора на частку від суми продажу оригіналу твору) часто має велику майнову цінність та може фактично відчужуватись їх володільцем, вважаємо за доцільним внести зміни до ст. 448 ЦК України, а саме викласти її у такій редакції: «1. Автор має право на одержання грошової суми у розмірі п'яти відсотків від суми кожного продажу оригіналу художнього твору чи оригіналу рукопису літературного твору, наступного за відчуженням оригіналу, здійсненим автором. Зазначена сума сплачується продавцем оригіналу твору. 2. Дане право може бути передано

у власність іншим особам за бажанням автора або у спадщину і діє до спливу строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір, установленого статтею 446 цього Кодексу».

Договір є укладеним з моменту одержання особою, яка направила пропозицію укласти договір, відповіді про прийняття цієї пропозиції (ст. 640 ЦК України [1]), тобто договір застави вважається укладеним з моменту досягнення згоди сторін щодо всіх істотних умов договору.

Відповідно до 584 ЦК України [1] істотними умовами договору застави є суть, розмір і строк виконання зобов'язання, забезпеченого заставою, опис предмета застави, а також інші умови, погоджені сторонами договору.

При укладенні договору застави майнових авторських прав додатково узгоджувати необхідно: 1) способи використання твору (опублікування, публічне виконання, продаж, передання в найм (оренду) тощо); 2) визначити строк і територію дії відповідних прав; 3) визначити можливість передання майнових прав, отриманих за договором, третім особам; 4) визначити долю майнових прав інтелектуальної власності на твір: кому вони будуть належати (заставодержателю або будуть передані на користь третьої особи); 5) чіткий опис предмета застави, на підставі якого його можна індивідуалізувати; 6) визначення способу накладення стягнення у результаті невиконання договору застави; 7) враховуючи обраний спосіб накладення стягнення, прописати порядок накладення стягнення на майнові авторські права у разі невиконання договору застави.

А як заставодержатель у результаті невиконання зобов'язання зможе задовольнити свої вимоги за рахунок авторських прав?

Відповідно до ст. 52 Закону України «Про виконавче провадження» від 21.04.1999 № 606-XIV [3] звернення на майно боржника складається з трьох етапів: арешту, вилучення і примусової реалізації. Але при

зверненні стягнення на майнові авторські права необхідно враховувати деякі специфічні ознаки об'єкту.

По-перше, об'єкт авторського права – це безтілесний (наматеріальний) об'єкт, тому сам об'єкт в цивільному обороті не приймає участі, а обертаються майнові права на вказаний об'єкт¹, тому накласти арешт на них не можна, як не можна заарештувати ідеї, думки, образи. Вказане дає підстави стверджувати, що замість арешту необхідно накладати заборону на відчуження (передачу) майнових прав².

По-друге, хоча права на об'єкти авторських (твору) та суміжних (виконання, фонограми) прав не вимагають реєстрації в Державному підприємстві «Український інститут промислової власності», вони підтверджуються в більшості випадків документально, у зв'язку з чим арешт повинен складатися в опису відповідних документів, а при необхідності – їх вилучення. До таких документів можуть належати:

- свідоцтва на авторське право;
- договори про передачу виняткових і невиключних прав на використання творів; договори про передачу ноу-хау та інші документи.

Права на об'єкти інтелектуальної власності можуть бути підтверджені також бухгалтерськими документами.

У світі вже існує багаторічна практика накладення стягнення на авторські права. Ось декілька прикладів: 1) у результаті банкрутства компанії Nortel Networks майнові права інтелектуальної власності були розпродані з аукціону групі компаній на чолі з Apple і Microsoft, а також EMC, Research In Motion, Sony і Ericsson [4]; 2) у Сергія Мавроді, засновника фінансової піраміди «МММ», який до цих пір повинен обдуреним вкладникам більше ста мільйонів рублів, були заарештовані авторські права на нову книгу, яку він написав після виходу з в'язниці [5]; 3) Otto Group, один з провідних гравців на європейському ринку дистанційної торгівлі, стала власником значної частини активів свого німецького конкурента Quelle в резуль-

таті банкрутства його власника, групи компаній Arcandor AG [6].

З наведених вище прикладів можна зробити висновок, що, як правило, після арешту та вилучення подальша реалізація майнових прав інтелектуальної власності здійснюються шляхом проведення аукціону і задоволення вимог кредитора за рахунок виручених грошей з аукціону.

В Україні також надається перевага публічним торгам. Згідно зі ст. 21 Закону України «Про заставу» [7] та ст. 591 ЦК України [1] у разі задоволення судом позову про звернення стягнення на предмет застави в рішенні суду зазначається спосіб реалізації предмета застави, шляхом проведення публічних торгів.

Порядок проведення публічних торгів регулюється Постановою КМУ від 22.12.1997 № 1448 «Про затвердження Положення про порядок проведення аукціонів (публічних торгів) з реалізації заставленого майна» [8].

Проте доречно було б ввести альтернативу прилюдним торгам шляхом надання примусової ліцензії.

В Україні ще не має достатнього досвіду для проведення чіткої регламентації дій при укладенні договору застави майнових авторських прав. Тому досвід зарубіжних країн може стати предметом дослідження з метою встановлення можливості імплементації вже діючого механізму у вітчизняне законодавство. Так, наприклад, у Росії відповідно до Постанови Пленуму ВС РФ і Пленуму ВАС РФ «Про деякі питання, що виникли у зв'язку з введенням в дію частини четвертої Цивільного Кодексу Російської Федерації» від 26 березня 2009 р. № 5/29 зазначається:

- договір застави виключних прав підлягає державній реєстрації у випад-

ку, якщо результати інтелектуальної діяльності або засоби індивідуалізації, права на які є предметом застави, підлягають реєстрації відповідно до Цивільного Кодексу Російської Федерації (п. 2 ст. 1232 Цивільного кодексу Російської Федерації [9]);

- у разі укладення договору про заставу виключного права на результати інтелектуальної діяльності або на засоби індивідуалізації заставодавець має право протягом строку дії цього договору використовувати такий результати інтелектуальної діяльності або такий засіб індивідуалізації і розпоряджатися виключним правом на такий результат або на такий засіб без згоди заставодержателя, якщо договором не передбачено інше (п. 5 ст. 1233 Цивільного кодексу Російської Федерації [9]);

- висунути в якості предмета застави майнові права на результати інтелектуальної діяльності і прирівняти до них засоби індивідуалізації можуть лише за умови, що припустимо їх відчуження від право володільця [10].

У США предметом застави можуть бути лише авторські права, які зареєстровані³ [11, с. 25].

У Франції згідно зі ст. L. 132-134 Кодексу інтелектуальної власності застava має бути зареєстрована у спеціальному реєстрі, що зберігаються у Національному інституті промислової власності [11, с. 25-26].

У нашому законодавстві про заставу об'єкти інтелектуальної власності та права на них навіть не названі в числі майна, яке може бути предметом застави, бо відповідно до ст. 576 ЦК України предметом застави може бути будь-яке майно (зокрема річ, цінні папери, майнові права), що може бути відчужене заставодавцем, і на яке може бути звернене стягнення. Проте законодав-

³Оскільки авторські права виникають з факту створення і не потребують будь-яких реєстраційних дій, то документом, що підтверджує авторські права є договір про передачу права або свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір (факультативна реєстрація), свідоцтвом на спадщину, статутом господарського товариства тощо.

²Слід розрізняти твір і матеріальний носій твору, в якому він виражений (касети, книги, дискети, картини тощо). Останні можуть бути предметом арешту, оскільки нічим не відрізняються від речей.

цем не надано визначення, що відноситься до майнових прав. У ст. 190 ЦК України зазначено лише те, що майнові права є неспоживною річчю⁴. Майнові права визнаються речовими правами.

Частина 4 статті 3 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 № 2658-III [12] надає визначення майновим правам, які можуть оцінюватися. До них відносяться будь-які права, пов'язані з майном, відмінні від права власності, у тому числі права, які є складовими частинами права власності (права володіння, розпорядження, користування), а також інші специфічні права (права на провадження діяльності, використання природних ресурсів тощо) та права вимоги.

Наведене вище дає підстави зробити наступні висновки і пропозиції:

Внести зміни до ст. 448 ЦК України, а саме викласти її у такій редакції:

1. Автор має право на одержання грошової суми у розмірі п'яти відсотків від суми кожного продажу оригіналу художнього твору чи оригіналу рукопису літературного твору, наступного за відчуженням оригіналу, здійсненим автором. Зазначена сума сплачується продавцем оригіналу твору.

2. Дане право може бути передано у власність іншим особам за бажанням автора або у спадщину і діє до спливу строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір, установленого статтею 446 цього Кодексу».

3. Створити при Державній службі інтелектуальної власності України реєстр з обтяження майнових прав результатів інтелектуальної, творчої діяльності.

Пропонуємо такий порядок застави майнових авторських прав:

1) реєстрація авторського права; 2) укладення договору, яким встановлюється основне зобов'язання; 3) визначення оцінки майнових авторських прав: за домовленістю сторін з урахуванням звичайних цін на дане майно або на підставі висновку експерта; 4) отримання згоди від інших співволоділців та співавторів, за наявності на підписання договору застави даного майна. Згода обов'язкова, проте може бути написана без нотаріального посвідчення заяви; 5) визначення умов використання твору та обсяг майнових прав, що переходять до заставодержателя у випадку невиконання заставодавцем основного зобов'язання, що забезпечено заставою; 6) у випадку, коли предметом застави виступає право використання твору, а не перехід майнових прав (повне або часткове), то у договорі слід передбачати термін, протягом якого заставодержатель отримує право на використання твору у разі звернення стягнення на предмет застави; 7) у випадку, коли предметом застави виступає право використання твору, то у договорі застави має визначатися умови надання такого права: на умовах виключної або невиключної ліцензії; 8) можливість надання субліцензій віднести до обговорення сторін; 9) у договорі повинен бути зазначений чіткий порядок (механізм) звернення стягнення на майнові права інтелектуальної власності; 10) щодо реєстрації даного договору, то вважаємо, що він підлягає обов'язковій реєстрації у реєстрі обтяження рухомого майна.

Ключові слова: договір застави, майнові права інтелектуальної власності, авторські права, використання твору.

³Оскільки авторські права у США виникають лише після виконання певних процедур (депонування рукопису у бібліотеці Конгресу США, сплата зборів, реєстрація права, надання дозволу на використання знаку авторсько-правової охорони).

⁴Автор не підтримує даної позиції законодавства, оскільки таке правило суперечить сутності права інтелектуальної власності. Можливо законодавець мав на увазі, що право інтелектуальної власності на певний об'єкт є неподільним. Проте вказане протиріччя не є предметом дослідження даної статті і може стати предметом окремого дослідження.

У статті досягнута мета рішення юридичної задачі щодо можливості комерційного використання майнових авторських права у якості предмета застави. Автором виділено істотні умови договору застави авторських прав, додержання яких значно зменшує ризики заставодержателя. Запропоновано порядок застави майнових авторських прав.

В статье достигнута цель решения юридической задачи возможности коммерческого использования имущественных авторских права в качестве предмета залога. Автором выделены существенные условия договора залога авторских прав, соблюдение которых значительно снижает риск залогодержателя. Предложен порядок залога имущественных авторских прав.

In the article was achieved the goal of finding a solving legal problems regarding the possibility of commercial use of property copyright as pledge. The author allocated the essential terms of the contract of pledge of property copyrights abidance which reduces the risk of the mortgagee. Proposals procedure of pledge of property copyrights.

Література

1. Цивільний кодекс України [Текст] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15/para02551#o2551>.
2. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року, прийнята Організацією об'єднаних націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО) від 06.09.1952 [Текст] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_052.
3. Закон України «Про виконавче провадження» від 21.04.1999 № 606-XIV [Текст] [Електронний ресурс]. – Режим

доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/606-14>.

4. Банкрота NORTEL растаскивают за \$4,5 млрд [Текст] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.copyright.ru/news/business/2011/7/5/Nortel_bankrot/.

5. Маргарита Верховская. Отобрали мозги. Впервые в России патент на изобретение ушел за долги. [Текст] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.newizv.ru/accidents/2008-08-06/95346-otobrali-mozgi.html>.

6. Бренд QUELLE СТАЛ собственностью ОТТО [Текст] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.copyright.ru/ru/news/main/2009/11/8/brend_quelle.

7. Закон України «Про заставу» від 02.10.1992 № 2654-XII [Текст] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2654-12>.

8. Постанова КМУ від 22.12.1997 № 1448 «Про затвердження Положення про порядок проведення аукціонів (публічних торгів) з реалізації заставленого майна». [Текст] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1448-97-%D0%BF>.

9. Цивільний кодекс Російської Федерації [Текст] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://base.garant.ru/10164072/70/#block_41232.

10. Мордвинова В.В. Залог исключительных прав и механизм обращения взыскания на предмет залога. [Текст] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nlr.ru/news/20100624/18.pdf>.

11. Грищенко А. Застава майнових авторських та суміжних прав (порівняльно-правова характеристика за іноземним законодавством) [Текст] / Грищенко А. // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2010. – № 1. – с. 25-33.

12. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 № 2658-III [Текст] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>.